

HARMADIK MODUL MELLÉKLETEI

ÁLLÍTÁSOK MONDATKÁRTYÁN

Az ellenségként szemben álló végvárok (török-magyar) katonái párviadalokkal készültek a későbbi összecsapásokra.

A végvárokban több mint 20.000 vitéz szolgált a török időkben.

Hasonlóak voltak a nemesekhez, mert nem kellett adót fizetniük.

Gyakran a török támadások miatt mindenüket elvesztett jobbágyokból és kispalotya soraiból kerültek ki.

Gyakran éhesen és elkeseredetten portyáztak zsákmányra lesve, raboltak, pusztítottak a törökök által megszállt területeken.

A végvári vitézek erőssége a lesbe csalás, félrevezetés, a rajtaütés harcmodora volt.

Magyar királyság katonai védelmét, így a vitézek zsoldját is külföldi adományokból fedezték.

A végvárak feladata elsősorban az volt, hogy megvédjék a körülötte lévő területeket, és ügyeljenek arra, hogy az ellenfél katonái a várat megkerülve ne kerüljenek a háta mögött fekvő területekre.

A katonáknak gyakran nem volt otthonuk, a várban élték le életüket.

A vitézeknek a ló jó barátjuk volt, sokszor az életüket mentette meg.

A mindhalálig szem előtt tartották, hogy becsületesen éljenek és harcoljanak.

***"Se pénz, se posztó."*- szólásunk a végvári katonák korából maradt fenn.**

FEGYVEREK

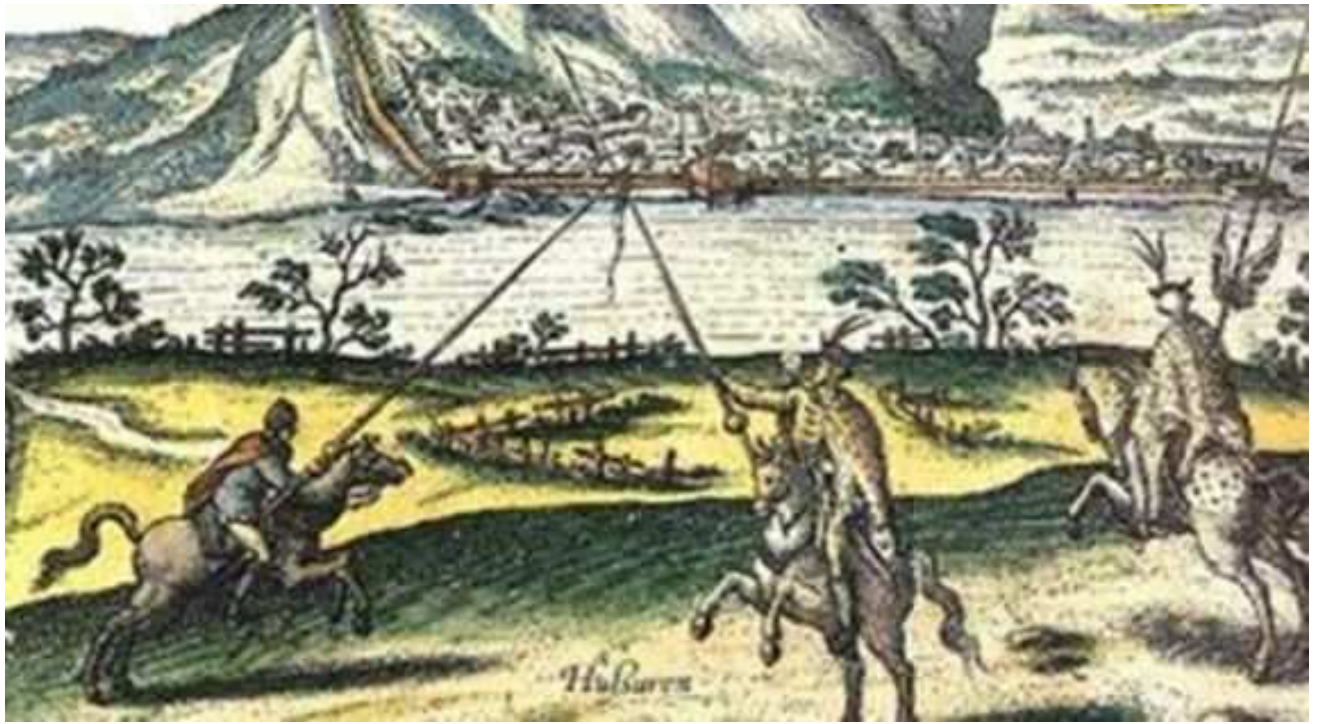
Hadtörténeti Múzeum –török korabeli puskák

Hadtörténeti Múzeum –török korabeli fegyverek

Végyári katona

Párviadal

Raadás feladat:

Olvass idézeteket híres végvári kapitányoktól! Melyik áll hozzád legközelebb, melyik tetszik legjobban?

Idézetek híres vitézekről

"Te katonád voltam, Uram, és a te seregedben jártam." (Balassi Bálint)

Thorma András (a szabácsi vár hősi kapitánya. Szigorúsága közismert volt. Piri basa 1521-es hadjárata idején védte a várat. Azután foglalták el Nándorfehérvárt, hogy ő hősi halált halt vitézeivel a vár ostroma során és a török elfoglalhatta Szabácsot. Óriási túlerő ellen harcoltak. A töröknek rengeteg lovasa és sok ágyúja volt. Tizenöt napon keresztül éjjel-nappal ágyúzták a várfalakat. A külső falak leomlottak, tehát visszavonultak a belső várba, de Thorma András megadásról hallani sem akart. A törökök erre minden előbbinél erősebb ágyútűzet zúdítottak rájuk, de a magyar vitézek az előrenyomuló törököket lelőtték. Mikor a puskapor is elfogyott a vitézek kardjukkal védték a várat. Sikerrel! Ekkor a basa úgy határozott, hogy távolról puskáztatja le a védőket. Mikorra túl kevesen maradtak a védelemhez kirántott karddal rárohantak a törökökre és nagy rendet vágtak hadsoraikban. Mindannyian elesetek.):

“Csak bátran, fiaim, becsülettel éltünk, haljunk is becsülettel!”

Zkoblit Márkó (a zimonyi vár parancsnoka. A vár közel van Nándorfehérvárhoz, de nincs messze Szabáctól sem. Védőinek száma 450 fő volt, főleg délszláv katona, de voltak köztük románok és magyarok is. A törökök seregét II Szulejmán szultán vezette. Több mint 100 000 gyalogos katonája és sok jó ágyúja volt. A magyaroknak összesen három tarackjuk volt. Viszont a vár erős volt. Miután a szultán megkezdte az ostromot, éjjel-nappal törte a falat ágyúkkal. Emiatt sokan elesetek. A lőszerük három nap múlva elfogyott. Ezek után kövekkel, gerendákkal dobálózottak a várfalon betolakodó törökökre. De végül a janicsárok egy nagy sortűz füstfellegének leple alatt berohantak a várba a piactérre. A védőket ezzel meglepték. A janicsárok megadásra szólították fel őket, békés elvonulást ígérve nekik, amit ők az esküjük miatt nem fogadtak el. Inkább kirántották kardjaikat és rájuk rohantak. A túlerőben lévő janicsárok lekaszabolták a megmaradt védőket. A várnagy ugyan súlyos sebesülésekkel túlélte az ostromot, de azt kívánta, hogy bárcsak ő is elpusztult volna bajtársaival együtt. A szultán ezért két darab harci elefánt elé vetette, melyeknek agyaraira szablyákat kötöttek, ezek széthasogatták a testét.):

“Én ezt a várat nem a török császártól, hanem a magyar királytól kaptam, akinek hűséget esküdtem. Most sem azt bánom, hogy a várat fel nem adtam, csak azt, hogy elevenen vontak ki belőle.”

Nádasdy Tamás (A budai vár kapitánya. Ferdinánd király jó híve. A várost három napig tudta tartani II Szulejmán szultán 150 000-es serege előtt. A törökök németül jól beszélő katonákat küldtek a várfalak alá, hogy hangosan kiáltozva hirdessék a zsoldosoknak: ha leteszik a fegyvert szabadon elvonulhatnak. A zsoldosok reménytelennek látták a vár további védelmét, ezért Nádasdyt rabul ejtették és feladták a várat. A kapitány kalandos úton megmenekült a szultán bosszújától és Szapolyai János szolgálatába állt.):

“Esküszöm Isten előtt, megesküszöm jó kardomra, hogy a várost és a várat megvédelmezem!”

Pálffy Miklós (1598. március 28-ról 29-re virradó éjszaka meglepetésszerű támadással - a Fehérvári kaput petárdával berobbantva - visszafoglalta a töröktől Győr várát. Az események hírét számos röplap és művészi kivitelű emlékérem terjesztette, a török, magyar s osztrák szereplők arcvonásait portrémetszetek és festmények örökítették meg. Győr városának polgárai az elmúlt évszázadok során folyamatosan ápolták a visszafoglalás - és ezzel együtt

Pálffy és Schwarzenberg - emlékét. Erről tanúskodnak az évenkénti körmenetek, a nyomtatásban megjelent prédikációk, a két hősnak a város- és megyeházán elhelyezett portréi, Pázmándi Horváth Endre drámai műve, a XIX–XX. századi festmények s emlékműtervek. 1589-ben kinevezték a Felvidék főkapitányává.):

“Minémü fogyatkozásban és szükségben vannak [ti. a végvári katonák], azt csak az Isten tudja. Sokaknak közülük, az, kik vagyon negyven esztendeje, hogy őfelsége szolgálatában vagynak, az orcájokon és vén szakállukon csurgott le az könnyük... Jó hitemre mondhatom, hogy ugyan sokan vannak közülük, hogy három vagy négy napja is nem ehetnek az kenyérből.”

Jurisich Miklós (*Kőszegi várkapitány. Kőszeg ostrománál a védők és támadók aránya 700 volt a 100 000 ellen. A török fővezér nagyágyúkkal három napig lövette a várfalakat. Az utolsó napon megindította a gyalogsági támadást négy oldalról egyszerre hágcsókkal, létrákon, gyalog a leomlott falrészekén. Heves, kemény ütközet alakult ki, de a magyarok minden rohamot visszavertek. Ezután következett - egyszerre 13 helyen - az aknaásás. Jurisich azonban ellenaknát ásatott, így sikerült megakadályoznia a törökök terveit. Erre gigantikus ostromtornyot építtetett a török seregek fővezére, Ibrahim, amelyről hosszan ágyúzta a várat és a várost. Aztán újabb roham következett. A janicsárok már kitűzték a lófarkas zászlót a vár négy falán, de Jurisich csatára lelkesítette katonáit, ellentámadást indított és sikerült kiűznie a törököket a várból. A kőszegi polgárok is katonaként harcoltak. Ezután a török próbálkozott árulót találni, ígéretést vetett be a győzelem eléréséért, de a védők egységesen elutasították ezeket a kísérleteket. Erre a szultán minden elsöprő rohamra utasította seregét. A támadóknak sikerült is betörniük a várba, a piacra, amikor a janicsárok babonás hite úgy hozta, hogy megijedtek és kimenekültek a várból. Sőt, még jó ideig nem mertek visszatérni. Végül, mivel már a háborúhoz alkalmas idő a vége felé járt, és a következő meghódítandó vár Bécs lett volna, a török vezérek úgy döntöttek, hogy az ostromot feladják. A várat névlegesen elfoglalták - kitűzték a lófarkas zászlókat - de a védők a várban maradtak. Jurisich a békéért összes ezüstjét ajándékként elküldte Ibrahim pasának.):*

“Én e gyöngye várat védeni merészelttem a hatalmas ellenség ellen, nem mintha megvédhetni hittem volna, hanem hogy az ellenséget egy ideig feltartóztatva, időt szerezzünk a keresztény fejedelmeknek a török elébe jönniök s annak ellenállniok. Ezért tettem ki magamat a legnyilvánosabb életveszélynek.”

“Hétszáz fegyveres parasztonak fele már elhullott, háromszáz forinton szerzett puskaporomból csak egy mázsa maradt fenn. Egyedül Isten irgalma védelmez bennünket.”

“Amíg élek nem adom meg [a kőszegi várat].”

Losonci István (*Temesvári várkapitány, 1551-től temesi főispán. A vár védőinek száma 2200 volt. 1300 magyar, 500 spanyol, 300 cseh és száz német vitéz. A törökök százezer katonával támadtak a várra. Losonci István azonnal levelet küldött a királyhoz melyekben segítséget kért, de csak ígéreteket kapott. A törökök 36 faltörő ágyúval éjjel-nappal, szünet nélkül lőtték a falakat. Tizenhat-tizenhat ágyú küldte felváltva 30 fontos bombáit napokon keresztül. Végül a bombák nagy rést vágtak a falban és megkezdődött a roham szörnyű vérontással. A janicsárokat a védők sikeresen visszaverték, de a hátrálást a sereghajtók megakadályozták és új rohamra kényszerítették őket. Azonban ekkor egy spanyol katona mellbe lőtte a sereghajtók közt Musztafa basát. Emiatt ezután már csak egy roham következett, ám ezt is visszaverték a védők és a törökök is visszavonultak sátraikba. Az ostrom alatt a spanyolok kapitánya meghalt és emiatt katonáinak bátorsága elfogyott, csapatuk lelkesedés nélkül harcolt. Az ostrom persze folytatódott, ismét ágyúzni kezdtek. Fogyatkoztak a védők, utánpótlásra lett volna szükség, tehát Losonci István levelet küldött feleségének, hogy adja el mindenét, fogadjon a pénzen katonákat, vásároljon élelmiszert és lőport és juttassa be a várba. Úgy is lett. De a felmentőket észrevették, rajtuk ütöttek és szétszórták őket, szekereiket is zsákmányul ejtették. Közben a várfalak az teljesen leomlottak. A hős védők már csak a kapuboltozatok alatt találtak védelmet, de azért onnan is előtörtek, ha a török bemerészkedett a várba. De egy idő után a spanyolok és a németek szövetkeztek, hogy fejezzék be a harcot, és a kapitányt*

bírják rá a vár feladására. Losonci István próbálta szép szóval is, fenyegetéssel is jobb útra téríteni őket, de hiába, ők már nem akartak harcolni. A várat végül a zsoldosok nyomására a kapitány feladta. A török szabad elvonulást ígért a maroknyi védőnek. Azonban az elvonulók biztonságát mégsem biztosította Ahmed pasa, és az ellenséges katonák sokakat levágtak közülük. Maga Losonci István is súlyos sebet kapott a kialakult viadalban. Amikor a pasa elé vitték őt, és ő megfeddte Ahmed pasát az lefejeztette, és fejét elküldte Konstantinápolyba.):

"Vitézek! Nem kell titeket sok szóval arra buzdítani, hogy régi vitézségekre emlékezzetek, és ezt a várat mindhalálig védelmezzétek! Csak arra buzdítalak benneteket, hogy a törökök fenyegetésétől és fegyverétől meg ne rémüljete, hanem bátran küzdjete ellenük! Ti igazságos ügyért ragadtatok fegyvert, hiszen hazátokat védelmezzete, ők pedig zsákmányolni jönnek. Aki az igazságért harcol, annak biztos a győzelme!"

"Míg élek, híven szolgálom felségedet (ti. Ferdinánd királyt). Ha már eleget éltem, gondoskodjék Felséged szegény árváimról."

Szondi György *(A drégelyi vár egyik kapitánya. Az ostromra nem számítottak, váratlanul érte őket. Ezt jelzi az is, hogy a másik kapitány éppen hazalátogatott. Az ostromlók vezére Ali budai basa volt, serege 10000 emberből, négy nagy ágyúból, valamint hat tarackból állt. A védők összesen 146-an voltak. A törökök éjjel-nappal ágyúztak, míg a vár frissen javított falain nagy rések nem keletkeztek és a kaputorony össze nem dőlt. A vár ezek után tarthatatlanná vált. Szondi György minden katonai felszerelést, ezüstöt és aranyat összehordatott a vár előcsarnokába és meggyújtott fáklyával lángot vetett alájuk. Az istállóban leszúrta harci paripáit, hogy a török kezére ne kerüljenek. Végül összehívta a vitézeket és buzdító beszédet intézett hozzájuk, felbátorítva őket az utolsó harcra. Megparancsolta, hogy hősiezen. A megmaradt védőkkel kirohant a várból és nagy pusztítást végzett a törökök közt. Egy golyó szélőtte a térdét, ekkor fél térden állva küzdött tovább. Végül távolról, puskával lőtték le. Sortűz által, több golyótól eltalálva halt meg. Ali basa megkerestette és eltemettette holttestét.):*

"Nem várom meg, míg Ali basa csalárd módon szolgaságba hurcol. Az én nyakamba nem vet láncot. Inkább akarok becsülettel meghalni, mint szégyennel életben maradni..."

"Jó vitézek, most búcsút veszünk egymástól. A szégyenletes fogság helyett a vitézhez illő halált választjuk. Az utolsó harcban bátran verekedjete, mutassátok meg mi a magyar becsület! Utánam, vitézek!"

Zrínyi Miklós *(Szigetvári várkapitány. 2500 fős seregével egy teljes hónapig védte a várat az óriási túlerővel szemben (150 000 katona, 300 ágyú). A törököket maga a szultán vezette az ostromra. Fokozatosan, előbb az újvárost, később az óvárost támadták és töltéseket is építettek a várfalak jobb elérhetősége végett. Zrínyi Miklós fokozatosan vonult vissza, de vitézei gyakran kitörtek, hogy a töltéseket lerombolják, az építőket elzavarják. Hét erős rohamot vert vissza a védelem a belső várba való kényszerű visszavonulásáig. A rohamok közt, amikor csak lehetett - főleg éjszaka - erősítéseket végeztek, javították a falakat. A törökök aknáztak is, és ez sikereket hozott számukra. Zrínyi Miklós többször kért felmentő sereget az ostrom alatt. Miksa király 70 ezer fős serege tétlenül nézte a gigászi küzdelmet Győrnél. Mikor aztán a vár egyik bástyája felrobbant, és az így támadt résen a törökök előzőnlötték a várat Zrínyi Miklós kétszáz katonával a belső kicsi várba szorult. Itt már reménytelenné vált a harc. Se élelem, se lőpor, se ágyú nem volt. Az ostromlók ekkor nyíllal belőtt levelekben fényes ajándékokat ígértek a kapitánynak, például a horvát bánságot, de Zrínyi hajthatatlan maradt. Ezután ezer aranyat ígértek annak, aki meggyilkolja, mindhiába. A törökök körülrakták a várat rőzsével és meggyújtották. A tűz átterjedt a belső vár épületeire, a helyzet tarthatatlanná vált. Ekkor a védők a legféltettebb kincseiket - asszonyaikat és leányaikat - leöldösték, hogy a törökök ne tudják bántani őket. Néhány hölgy inkább a kilátástalan küzdelembéli halált választotta, és férjével együtt pusztult el a várfalakon. Zrínyi Miklós szétosztotta pénzét a többiek közt. Kétszáz aranyat kért a kincstárnoktól (magyar aranyakat fogadott csak el) és a mentéjének mindkét zsebébe tette,*

hogyan aki megtalálja a holttestét tisztességesen temesse el. Utána értékeiket összehordták egy kupacba és elégették. Majd egy lelkesítő, végső beszédet mondott. Rá akarták adni a páncélját, de ő nem fogadta el. Ezután kinyitotta a várkaput, amely elé vasdarabokkal megtöltött ágyút helyeztetett el. Elsüttette a nagy tarackot, s a lövés elsöpörte a bejárat közelében tolongó törököket. A kirohanásnál Zrínyi Miklós ment legelő. Egyik kezében könnyű pajzs, másik kezében pisztoly. Egy előkelő törököt lelőtt, aztán a kardjával hadakozott. Halálos csapásokat osztott jobbra is, és balra is, de a távolban álló janicsárok golyói és nyílveszői eltalálták és haldokolva rogyott össze. A holtteste feletti heves küzdelemben a védők szinte utolsó emberig elesetek. A fej nélküli holttestet Musztafa basa temette el katonai pompával, valahol a vár környékén.):

"Vitézek! Nem szólok a bátorságról, mert jó híreket az egész ország ismeri, most sem hoztok arra szégyent. Az elbizakodott törököt ma megfürösztyük a vérében! ..."

"Vitézek! A várat nem bírtuk megőrizni, de a vitézi becsületet megőrizzük. Becsülettel halunk meg!"

"Testvéreim vitéz katonák! Íme, mindnyájan látjuk, hogy mire jutottunk. Nem az ellenség nagy száma, nem vitézsége, hanem a nagy tűz és a rég tartó szárazság győzött le bennünket. Emlékezetetekbe idézem, 37 nappal ezelőtt esküvel fogadtátok, hogy ezen a helyen vagy győzünk vagy, meghalunk. Rajta tehát vitéz katonáim, menjünk ki a külső várba, bátran ütközzünk meg az ellenséggel, és haljunk meg dicsőségesen. Én valamennyiünk között az első akarok lenni. Rajta tehát, előre!"

"- Szulejmán: Küldd el a kardodat, ha élni akarsz! - Magad gyere a kardért, ha halni akarsz!"

Nyári Lőrinc (Szolnoki várkapitány. Először Ali basa támadta meg várát, de nyolc nap után feladta, ugyanis Nyári Lőrinc kirohanásaival kegyetlen pusztításokat végzett közöttük. Ezután Ali basa Ahmed nagyvezért hívta segítségül. Meg is szállták tengernyi haddal a vár környékét. A török felvonulást, csinnadrattát tartott a vár előtt, de Nyári Lőrinc bátor szívvel nézte a védők megfélemlítésére szánt próbálkozást. Összehívta vitézeit, bátorító beszéddel szólt hozzájuk. Az emberek fel is bátorodtak, de a törökök kiáltókat, hírnököket küldtek a vár alá, ígéreteket és fenyegetéseket tartalmazó leveleket is sikerült bejuttatniuk a várba, ezek végül összezavarták a védőket. A helyzet odáig fajult, hogy zendülést tört ki a kapitány ellen – túlnyomórészt olasz, német, spanyol, zsoldosok védték a várat. A zsoldosok tehát erőszakkal megszerezték a rejtett alagút kulcsait Nyári Lőrinctől és elszöktek a várból. A várban körülbelül 20 ember maradt. Egy Pekry Gábor nevű tiszt végig kitartott a kapitány mellett. A következő napi roham volt a végső. Nyári Lőrinc egy nagy lakomát csapott embereivel, utána pedig mindenki elvonult imádkozni a szobájába. A parancsnok felöltötte legszebb díszruháját, övébe dugta a vár kulcsait, fogta a zászlót és így kezdte a harcot. A rohamozókra először a várfalokról lőttek ágyúkkal. Persze azok hamarosan betörtek a várba. Akkor gyorsan kinyitották a főkaput és a nagyágyúval belelőttek a török gyalogságba. Előzőleg láncokkal, vas és ólomrabokkal tömték meg az ágyút. Végül Nyári Lőrinc tizenhét sebből vérezve esett el. A körülötte kialakult ütközetben több száz török halt meg. Nyári Lőrinc túlélte az ostromot, de hosszú időre fogságba került, melyből csak nehezen, kalandos úton tudott csak megszökni.):

"Atyámfiai! Abban a búbánatban, amit nekem társaitok okoztak, nagy vigasztalásomra szolgál, hogy ti készen vagytok meghalni a hazáért! Hiába akarnálak titeket ámítani, ti éppúgy tudjátok, mint én, hogy számunkra nincs menekvés, nincs más út, csak a dicsőséges halál. Kössünk hát szent szövetséget életre-halálra, hogy egyik a másikért harcol iná szakadtáig, élete fogytáig!"